

ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ ΣΕ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ *

Υπό

ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ Ph.D

Οικονομολόγος, Τράπεζα της Ελλάδος

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Νομισματικὴ Ἐπιτροπὴ μὲ ἀπόφαση τῆς τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1967 (μεταγενέστερες τροποποιήσεις ἔγιναν τὸ Μάρτιο καὶ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1968) ἐπέτρεψε στὶς Ἐμπορικὲς Τράπεζες νὰ δέχονται καταθέσεις σὲ ἐλεύθερο μετατρέψιμο συνάλλαγμα (δψεως καὶ προθεσμίας) ἀπὸ Ἕλληνες ἐργάτες καὶ ναυτικούς ἐργαζόμενους στὸ ἐξωτερικὸ καὶ ἀπὸ Ἕλληνες μόνιμους κατοίκους τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἡ παροῦσα μελέτη σκοπὸ ἔχει νὰ διερευνήσῃ τὴν μέχρι τώρα ἐξέλιξη ποὺ παρουσίασε ὁ λογαριασμὸς καταθέσεις σὲ συνάλλαγμα ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ κάνει προβλέψεις σχετικὰ μὲ τὴ μελλοντικὴ πορεία τοῦ λογαριασμοῦ αὐτοῦ. Πιὸ συγκεκριμένα σκοπὸς τῆς μελέτης εἶναι :

1. Ἡ ἐξακρίβωση καὶ ἀνάλυση τῶν προσδιοριστικῶν παραγόντων ποὺ ἐπιδρῶν καὶ καθορίζουν τὶς καταθέσεις σὲ συνάλλαγμα, καὶ

* Ἡ μελέτη αὐτὴ εἶναι ἀναθεωρημένη ἔκδοση τῆς προκαταρκτικῆς μελέτης ποὺ ἔγινε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1977. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ κρίθηκε σκόπιμο ἡ οἰκονομετρικὴ διερεύνηση νὰ καλύψῃ τὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα μ' αὐτὸ τῆς προκαταρκτικῆς. Εὐχαριστίες ἐκφράζονται στὸν κ. Ν. Βερναρδάκη γιὰ τὴ χρήσιμη ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων κατὰ τὸ διάστημα τῆς συγγραφῆς τῆς μελέτης. Οἱ ἀπόψεις τοῦ ἐκφράζονται εἶναι τοῦ συγγραφέα καὶ δὲν ἀπηχοῦν θέσεις τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.

2. Ἡ σπουδὴ τῆς παραπέρα πιθανῆς πορείας πού ὁ λογαριασμός καταθέσεις σέ συνάλλαγμα προβλέπεται νά ἀκολουθήσει.

Στὴ μελέτη αὐτὴ ἡ σπουδὴ τοῦ λογαριασμοῦ καταθέσεις σέ συνάλλαγμα συγκεντρώνεται στὰ ἐξῆς μεγέθη : καταθέσεις ὄψεως καὶ καταθέσεις προθεσμίας Ἑλλήνων ἐργατῶν ἐργαζομένων στὴ Γερμανία. Ἡ αἰτία γιὰ τὴ συγκέντρωση τῆς μελέτης στὶς καταθέσεις σέ συνάλλαγμα τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν ἐργαζομένων στὴ Γερμανία εἶναι γιὰ τὸ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων πού ἐργάζονται μὲ σχέση ἐργασίας βρίσκεται στὴ Γερμανία. Ἐπιπλέον γίνεται ἡ ὑπόθεση ὅτι καὶ οἱ καταθέσεις σέ συνάλλαγμα πού προέρχονται ἀπὸ ἐργάτες πού ἐργάζονται σὲ ἄλλες χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ ὑφίστανται ἐπιδράσεις παρόμοιων παραγόντων.

Στὸ δεύτερο μέρος ἀναλύονται οἱ περιοριστικοὶ παράγοντες τοῦ λογαριασμοῦ καταθέσεις σέ συνάλλαγμα.

Στὸ τρίτο μέρος δίνονται τὰ ἀποτελέσματα τῆς οἰκονομετρικῆς διερευνήσεως.

Στὸ τέταρτο μέρος, μὲ βάση τὶς διαπιστώσεις καὶ συμπεράσματα πού ἔχουν προκύψει ἀπὸ τὴν ἀνάλυση πού προηγήθηκε, ἐπιδίδεται νά γίνει πρόβλεψη τῆς παραπέρα πορείας τοῦ λογαριασμοῦ αὐτοῦ.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Ἡ εἰσροὴ κεφαλαίων ἀπὸ Ἑλληνες ἐργάτες τῆς Γερμανίας κρίθηκε σκόπιμο νά διαχωριστεῖ σὲ δύο κατηγορίες. Ἡ διάκριση αὐτὴ θεωρήθηκε ἀπαραίτητη γιὰ τὴ ροὴ τῶν κεφαλαίων αὐτῶν δὲν εἶναι ὁμοιογενῆς.

Ἡ ροὴ κεφαλαίων πού ἔχει τὴν προέλευση τῆς στοὺς παλιννοστοῦντες Ἑλληνες ἐργάτες ἀπὸ τὴν Γερμανία πρέπει νά θεωρηθεῖ ἀνεξάρτητη καὶ νά διακριθεῖ ἀπὸ τὴ ροὴ πού προέρχεται ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες ἐργάτες κατὰ τὴ διάρκεια τῆς διαμονῆς καὶ ἐργασίας τους στὴ Γερμανία.

Ἡ πρώτη πηγὴ ροῆς, δηλαδὴ αὐτὴ τῶν παλιννοστοῦντων Ἑλλήνων ἐργατῶν ἔχει τὴν προέλευση τῆς στὶς ἀποταμιεύσεις πού ἔχουν πραγματοποιήσει στὶς γερμανικὲς ἐμπορικὲς τράπεζες οἱ Ἑλληνες ἐργάτες κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκεῖ παραμονῆς τους καὶ πού τὶς ἀποσύρουν κατὰ τὴν ἐπιστροφή τους γιὰ μόνιμη ἐγκατάσταση στὴν Ἑλλάδα. Ἡ πηγὴ αὐτὴ μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ὡς «αὐτόνομη» ἢ «αὐτοτελῆς» καὶ τοῦτο γιὰ τὸ ὅφειλεται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στοὺς γεγονόσι τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν στὴν Ἑλλάδα.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ ἔρευνα τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Γραφείου Ἐργασίας τῆς

Γερμανίας (ΟΓΕΓ) * είναι καταφατική. Συγκεκριμένα αναφέρει η έρευνα αυτή, ότι οι ξένοι εργάτες επιστρέφοντες στις χώρες καταγωγής τους αποσύρουν, κατά το μεγαλύτερο μέρος, τις καταθέσεις που εν τώ μεταξύ έχουν συγκεντρώσει σε γερμανικές τράπεζες.

Επιβάλλεται λοιπόν, για το σωστό προσδιορισμό των παραγόντων που επιδρούν στη συμπεριφορά των καταθέσεων σε συνάλλαγμα, να γίνει διάκριση ανάμεσα σ' αυτή τη ροή και σε άλλες μορφές ροών.

Η δεύτερη πηγή ροής κεφαλαίων δηλαδή αυτή των Έλλήνων εργατών που διαμένουν και εργάζονται στη Γερμανία, σε αντιδιαστολή με την πρώτη πηγή ροής, είναι συνάρτηση και υφίσταται τις επιδράσεις του οικονομικού συστήματος.

Γίνεται η υπόθεση ότι τα οικονομικά μεγέθη που επιδρούν στην ροή κεφαλαίων της κατηγορίας αυτής είναι τα ακόλουθα :

1. Το εισόδημα των Έλλήνων εργατών στη Γερμανία. Η υπόθεση αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι η αποταμιευτική δραστηριότητα των ατόμων είναι συνάρτηση του εισοδήματός τους. Μιά αύξηση του εισοδήματος θα αυξήσει την αποταμίευση· αντίστοιχα, μείωση του εισοδήματος θα προκαλέσει μείωση της αποταμιευτικής δραστηριότητας. Ειδικότερα, θεωρείται ότι η αύξηση του εθνικού εισοδήματος της Γερμανίας (στην παραγωγική διαδικασία του όποιου επενεργεί και το εκεί ελληνικό εργατικό δυναμικό) θα συντελέσει στην αύξηση των εισοδημάτων των Έλλήνων εργατών και κατά συνέπεια θα αυξήσει τις αποταμιεύσεις τους.

2. Το εργατικό δυναμικό των Έλλήνων στη Γερμανία επιδρά ουσιαστικά στην εισροή κεφαλαίων. Πιστεύεται ότι η αύξηση του απόλυτου αριθμού των Έλλήνων εργατών στη Γερμανία συντελεί στην αύξηση της εισροής κεφαλαίων. Γίνεται ακόμα η υπόθεση ότι ο απόλυτος αριθμός εργαζομένων βρίσκεται σε συνάρτηση με το βαθμό της οικονομικής δραστηριότητας της Γερμανίας και ότι η αύξηση του αριθμού των Έλλήνων στη Γερμανία οφείλεται στην απορροφητικότητα (δηλαδή στη ζήτηση εργατών) της Γερμανικής οικονομίας, ως συνέπεια της αύξησής της οικονομικής δραστηριότητάς της.

3. Κρίνεται ότι η επίδραση του τόκου είναι σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας στην εισροή κεφαλαίων στις ελληνικές τράπεζες από Έλληνες εργαζομένους στο εξωτερικό. Η αύξηση της διαφορᾶς του τόκου υπέρ της Ελλάδος θεωρείται ότι θα αυξήσει τον ρυθμό εισροής κεφαλαίων από το εξωτερικό,

* "Foreign Employees in Germany: Their Transfers to their Home Countries and their Savings in the Federal Republic", Monthly Report of the Deutsche Bundesbank, April 1974, pp. 21 - 27.

κάνοντας την υπόθεση ότι όλα τα άλλα μεγέθη θα παραμείνουν όπως έχουν· αντίστροφα, μείωση της διαφοράς θα μειώσει το ρυθμό εισροής κεφαλαίων στις Έλληνικές τράπεζες.

Η υπόθεση αυτή βασίζεται στην αρχή της μεγιστοποίησης της απόδοσης (return). Κάθε οικονομικό άτομο επιδιώκει να αυξήσει και να μεγιστοποιήσει τον οικονομικό του πλούτο. Ο κάτοχος ενός χαρτοφυλακίου αξιών (portfolio of assets) αποφασίζει και κατευθύνει την αρχική τοποθέτηση και τη μετέπειτα μεταβολή της συνθέσεως του χαρτοφυλακίου του με βάση την αναμενόμενη απόδοση (expected return) και τον κίνδυνο (risk) που ενσωματώνεται σε κάθε οικονομικό στοιχείο.

Σε σχέση με την παρούσα μελέτη ο κίνδυνος πρέπει να θεωρηθεί ίσος με το μηδέν. Τουτό τόσο γιατί οι καταθέσεις σε τράπεζες δεν ενέχουν κίνδυνο (ή περίπτωση δεσμεύσεως τους από τις αρχές κρίνεται άπραγματοποίητος) όσο και γιατί οι καταθέσεις σε συνάλλαγμα σε ελληνικές εμπορικές τράπεζες και οι καταθέσεις σε γερμανικές εμπορικές τράπεζες γίνονται στο ίδιο νόμισμα, δηλαδή σε γερμανικά Μάρκα (DM).

Συνεπάγεται λοιπόν ότι ο Έλληνας επενδυτής στην διαδικασία επιλογής μεταξύ Έλληνικών και Γερμανικών τραπεζών σε σχέση με την τοποθέτηση των αποταμιεύσεων του χρησιμοποιεί ως κριτήριο μόνο την αποδοτικότητα, δηλαδή τον τόκο της επενδύσεως του.

4. Τα αποθεματοποιημένα κεφάλαια των Ελλήνων εργατών σε γερμανικές εμπορικές τράπεζες. Καταρχήν, το απόθεμα αυτό διαμορφώνεται από τις καταθέσεις που πραγματοποιούν οι Έλληνες εργάτες κατά την διάρκεια της παραμονής τους στην Γερμανία και από τις αναλήψεις κατά την οριστική τους πλέον αναχώρηση από τη Γερμανία. (Βλέπε παραπάνω πρώτη πηγή ροής).

Γίνεται ή παραπέρα υπόθεση ότι το απόθεμα αυτό καθορίζεται και από τα επίπεδα των επιτοκίων της Γερμανικής κεφαλαιαγοράς, σε σύγκριση με τα επιτόκια της αγοράς κεφαλαίων της Ελλάδος.

Η υπόθεση αυτή γίνεται με τη σκέψη ότι οι Έλληνες εργάτες στην επιδίωξη τους να μεγιστοποιήσουν τον οικονομικό τους πλούτο προσαρμόζουν το χαρτοφυλάκιο των αξιών τους με βάση τον διαφορισμό των επιτοκίων (interest rate differentials) που επικρατούν στην αγορά κεφαλαίων της Γερμανίας και της Ελλάδος. Ειδικότερα, το επιχείρημα που προβάλλεται εδώ είναι ότι οι καταθέσεις των Ελλήνων εργατών στις γερμανικές εμπορικές τράπεζες αποτελούν $\delta \nu \eta \tau \iota \kappa \eta \pi \eta \gamma \eta \rho \omicron \eta \kappa \epsilon \phi \alpha \lambda \alpha \iota \omega \nu$ σε αναφορά με την ευαισθησία των κεφαλαίων αυτών στον διαφορισμό των επιτοκίων. Με βάση το συλλογισμό αυτό κρίθηκε ότι το απόθεμα των καταθέσεων των Ελλήνων εργατών στις Γερμανικές εμπορικές τράπεζες θα πρέπει να συμπεριληφθεί στους προσδιοριστικούς παράγοντες της ροής κεφαλαίων στην Έλληνική κεφαλαιαγορά.

Με βάση τις υποθέσεις αυτές το οικονομικό υπόδειγμα που προτείνεται για την διερεύνηση των καταθέσεων σε συνάλλαγμα είναι της μορφής :

$$[2.1] \quad KSG = f [YDC, \text{ NGR}, \text{ DI}, \text{ PALM}, \text{ STOCK}]$$

όπου :

KSG : Καταθέσεις σε συνάλλαγμα Έλλήνων εργατών της Γερμανίας

YDC : Εισόδημα Έλλήνων εργατών στη Γερμανία

NGR : Άριθμος Έλλήνων εργατών στη Γερμανία

DI : Διαφορά έπιτοκίων μεταξύ καταθέσεων σε συνάλλαγμα που πληρώνουν οι Έλληνικές έμπορικές τράπεζες και προθεσμιακών καταθέσεων που πληρώνουν οι Γερμανικές έμπορικές τράπεζες.

PALM : Άποταμιεύσεις που φέρνουν μαζί τους οι παλιννοστούντες Έλληνες εργάτες από τη Γερμανία

STOCK : Άπόθεμα της διαφοράς των καταθέσεων σε και αναλήψεων από γερμανικές έμπορικές τράπεζες των Έλλήνων εργατών στην Γερμανία και των Έλλήνων εργατών που παλιννοστούν στην Ελλάδα από τη Γερμανία.

Στο παραπάνω υπόδειγμα ή ανεξάρτητη μεταβλητή PALM αντιπροσωπεύει το «αυτόνομο» μέρος της εισροής καταθέσεων σε συνάλλαγμα. Οί άλλες μεταβλητές εξηγούν την επίδραση των οικονομικών μεγεθών πάνω στη ροή των ίδιων καταθέσεων.

Έπειδή οι χρονολογικές σειρές YDC και STOCK έχουν κατασκευαστεί και στην κατασκευή τους έχει χρησιμοποιηθεί ή μεταβλητή NGR, έγινε το υπόδειγμα :

$$[2.2] \quad KGS = f [YDC, \text{ DI}, \text{ STOCK}, \text{ PALM}]$$

Με βάση το υπόδειγμα [2.2] διερευνήθηκαν οι ακόλουθες συναρτήσεις :

α) Η συνάρτηση εισροής καταθέσεων προθεσμίας σε συνάλλαγμα, και

β) Η συνάρτηση εισροής καταθέσεων όψεως σε συνάλλαγμα.

3. ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

3. 1. Γενικές παρατηρήσεις

Ἡ οἰκονομετρικὴ διερεύνηση τοῦ ὑποδείγματος ἐγινε γιὰ τὴ χρονικὴ περίοδο : Πρῶτο τρίμηνο τοῦ 1971 μέχρι πρῶτο τρίμηνο τοῦ 1976 (ἀριθμὸς παρατηρήσεων : 21), καὶ χρησιμοποιήθηκαν διορθωμένες χρονολογικὲς σειρὲς τῶν μεταβλητῶν σὲ τρέχουσες τιμές. Τὸ δείγμα περιορίστηκε στὴν παραπάνω χρονικὴ περίοδο γιὰτὶ οἱ χρονικὲς σειρὲς γιὰ τὶς καταθέσεις σὲ συνάλλαγμα ἀρχίζουν τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1971 ἀφενὸς καὶ ἀφετέρου ἡ χρονολογικὴ σειρά τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν στὴ Γερμανία δίνεται μέχρι καὶ τὸ πρῶτο τρίμηνο τοῦ 1976.

Γιὰ τὴν οἰκονομετρικὴ διερεύνηση χρησιμοποιήθηκε ἡ μέθοδος τῶν ἐλάχιστων τετραγῶνων. Οἱ οἰκονομετρικὲς συναρτήσεις ἐκτιμήθηκαν σὲ λογαριθμικὴ μορφή. Τοῦτο ἐγινε γιὰτὶ πιστεύεται ὅτι ἡ ἀύξητικὴ τάση τῶν ἐξαρτημένων μεταβλητῶν εἶναι ἐκθετικὴ τὴν ὁποία ἡ συνάρτηση λογαριθμικῆς μορφῆς μπορεῖ νὰ ἐκφράσει καλύτερα.

Οἱ συναρτήσεις ποὺ παραθέτονται εἶναι οἱ τελικὲς. Ἀρχικὲς ἐκτιμήσεις τοῦ ὑποδείγματος ἔδειξαν ὅτι ὑπάρχει πολυσυγγραμμικότητα (multicollinearity) μεταξὺ τῶν μεταβλητῶν*.

Οἱ χρονολογικὲς σειρὲς YDC, STOCK, SKM, SKQ καὶ PALM, ποὺ χρησιμοποιήθηκαν στὴν οἰκονομετρικὴ διερεύνηση, κατασκευάστηκαν. Ἡ μεθοδολογία τῆς κατασκευῆς τους δίνεται στὰ Παραρτήματα I καὶ II.

3.2. Διερεύνηση τῶν ἐπὶ μέρους συναρτήσεων

3.2.1. Ἡ συνάρτηση τῆς εἰσροῆς καταθέσεων προθεσμίας

Ἀρχικὰ ἐκτιμήθηκε ἡ παρακάτω συνάρτηση : **

$$[3.1] \quad \text{Ln}K = 13.54 + 5.619 \text{ Ln YDC} - 111 \text{ Ln DI}$$

(3.46) (4.90) (.39)

$$R^2 : \quad .865 \quad D. W. \quad : \quad .579 \quad SEE \quad : \quad .301$$

Ἡ ἐξαρτημένη μεταβλητὴ K ἀντιπροσωπεύει τὶς προθεσμιακὲς καταθέσεις

* Γιὰ τὸν ἔλεγχο τῆς πολυσυγγραμμικότητας χρησιμοποιήθηκε ἡ Frisch's Confluence Analysis.

** Οἱ ἀριθμοὶ σὲ παρένθεση εἶναι t—statistics. D. W. =Durbin—Watson Statistic. SEE = σφάλμα ἐκτιμήσεως τῆς συναρτήσεως. R² =συντελεστὴς πολλαπλοῦ προσδιορισμοῦ.

σέ συνάλλαγμα μειωμένες κατά την αυτότελή ροή, δηλαδή KSGTI — SKQ. 'Η αυτότελής ροή είναι σέ μορφή αποθέματος (stock variable) *.

'Η μορφή αυτή τής συναρτήσεως στηρίχθηκε στην υπόθεση ότι οί παλινοστούντες Έλληνες έργατες τοποθετούν μεγάλο μέρος τών κεφαλαίων πού έπαναπατριίζουν σέ μετατρέψιμους λογαριασμούς ελεύθερου συναλλάγματος και κυρίως σέ προθεσμιακές καταθέσεις σέ συνάλλαγμα. 'Η μεθόδευση αυτή επέτρεψε νά μελετηθεί ή επίδραση πού άσκούν τά οικονομικά μεγέθη πάνω στίς καταθέσεις σέ συνάλλαγμα, δηλαδή τό τρέχον εισόδημα (YDC) και ό τόκος (DI). 'Η υπόθεση όμως αυτή δέν επαληθεύεται. Ναι μόν ή παλινδρόμηση τής εξαρτημένης μεταβλητής KSGTI πάνω στίς SKQ και PALM δείχνει ότι ή προσδιοριστική δύναμη και τών δύο ανεξάρτητων μεταβλητών είναι σημαντική (στή συνάρτηση όπου ή SKQ είναι ή ανεξάρτητη μεταβλητή τό R² έχει τιμή .87 και στή συνάρτηση όπου ή PALM είναι ή ανεξάρτητη μεταβλητή τό R² έχει τιμή .75), πλύν όμως ή παλινδρόμηση τής KSGTI πάνω στίς μεταβλητές YDC, DI και SKQ δείχνει ότι οί άποταμιεύσεις τών παλινοστούτων Έλλήνων έργατών δέν κατευθύνονται σέ προθεσμιακές καταθέσεις σέ συνάλλαγμα **.

Οί τιμές τής συναρτήσεως αυτής είναι :

$$[3.2] \quad \text{Ln KSGTI} = 20.82 + 6.256 \text{ Ln YDC} - .075 \text{ Ln DI} + .238 \text{ Ln SKQ}$$

(.80) (2.47) (23) (08)

R² : .902

D.W. : .561

SEE. : .309

* 'Η παραπάνω συνάρτηση διερευνήθηκε κάνοντας χρήση τής αυτότελουσ ροής σέ μορφή ροής (flow variable). 'Η συνάρτηση έδωσε τίς παρακάτω τιμές :

$$[3.1.A] \quad \text{Ln KS} = 17.79 + 5.618 \text{ Ln YDC} - .558 \text{ Ln DI}$$

(4.49) (4.84) (1.95)

R² = .759

D.W. : .784

SEE : .304

όπου KS αντιπροσωπεύει τίς προθεσμιακές καταθέσεις σέ συνάλλαγμα μειωμένες κατά την αυτότελή ροή δηλαδή KSGTI—PALM.

Οί τιμές τής συναρτήσεως αυτής έδω είναι παρεμφερείς μέ αυτές τής [3.1], μέ τη διαφορά ότι ή έπεξηγηματική δύναμη της υπολείπεται, μάλλον, σημαντικά.

** Τό ίδιο άποτέλεσμα ίσχύει όταν στην παραπάνω συνάρτηση [3.2] άντί τής ανεξάρτητης μεταβλητής SKQ χρησιμοποιείται ή PALM. Οί τιμές είναι :

$$[3.2.A] \quad \text{Ln KSGTI} = 20.17 + 6.079 \text{ Ln YDC} - .286 \text{ Ln DI} + .449 \text{ Ln PALM}$$

(4.54) (5.05) (80) (1.01)

R² : .907

D.W. : .637

SEE : .300

Ἡ ἀνεξάρτητη μεταβλητὴ SKQ δὲν εἶναι στατιστικὰ σημαντικὴ. (Τὸ ἴδιο παρατηρεῖται καὶ στὴ συνάρτηση [3.2.A] σχετικὰ μὲ τὴν τιμὴ τῆς PALM).

Ἡ παραπάνω συνάρτηση ἐκτιμήθηκε ἀκόμα κάνοντας χρῆση τῆς μεταβλητῆς STOCK. Οἱ τιμὲς τῆς συναρτήσεως εἶναι :

$$[3.3] \quad \text{Ln KSGTI} = 14.38 + 6.159 \text{ Ln YDC} + .030 \text{ Ln DI} + 1.110 \text{ Ln STOCK}$$

(1.57) (5.24) (.10) (1.05)

R² : .908 D.W. : .543 SEE. : .299

Οἱ τιμὲς τῆς συναρτήσεως αὐτῆς δὲν διαφέρουν ἀπὸ αὐτὲς τῆς [3.2.].

Ἐκτὸς τῆς ἄλλης μεριᾶς ἡ παλινδρόμηση τῆς KSGTI πάνω στὸ YDC καὶ DI δίνει τιμὲς παρεμφερεῖς μὲ ἐκεῖνες τῆς [3.2]· οἱ τιμὲς τῆς εἶναι :

$$[3.4] \quad \text{Ln KSGTI} = 23.10 + 6.455 \text{ Ln YDC} - .063 \text{ Ln DI}$$

(5.91) (5.64) (.22)

R² : .902 D.W. : .555 SEE. : .300

Τὰ παραπάνω ἀποτελέσματα δείχνουν ὅτι ἡ εἰσροὴ κεφαλαίων ἀπὸ τοὺς παλιννοστοῦντες Ἕλληνες ἐργάτες τῆς Γερμανίας δὲν κατευθύνεται σὲ προθεσμιακὲς καταθέσεις, ἐνῶ τὸ τρέχον εἰσόδημα (YDC) τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν τῆς Γερμανίας παρυσιάζεται ὡς ἡ κύρια καὶ ἡ καθοριστικὴ πηγὴ εἰσροῆς κεφαλαίων σὲ προθεσμιακοὺς λογαριασμοὺς ἐλεύθερα μετατρέψιμους σὲ συνάλλαγμα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ μὴ σημαντικὴ ἐπίδραση τοῦ τόκου παρὰ τὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος σημαντικὴν διαφορὰν τῶν ἐπιτοκίων.

Τὰ παραπάνω ὁμοῦ ἀποτελέσματα θὰ πρέπει νὰ γίνονιν δεκτὰ μὲ ἐπιφύλαξη γιὰ τοὺς ἐξῆς δύο λόγους. Πρῶτο, ἡ παλιννόστηση Ἑλλήνων ἐργατῶν ἀπὸ τὴ Γερμανία παρουσίασε σημαντικὴ μεταβολὴ ἀπὸ τὸ δεῦτερο τρίμηνο τοῦ 1973 καὶ μετὰ. Δεύτερο, ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1973 καὶ ἔπειτα ἡ διαφορὰ τῶν ἐπιτοκίων αὐξήθηκε χαρακτηριστικὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Κρίθηκε λοιπὸν σκόπιμο, τὸ ἐπισκοπούμενο διάστημα, 1971.I - 1976.I νὰ χωριστεῖ σὲ δύο ὑποπεριόδους, μὲ βάση τὶς παραπάνω παρατηρήσεις, καὶ νὰ γίνῃ διερεύνηση τῶν συναρτήσεων αὐτῶν χωριστὰ γιὰ τὶς δύο αὐτὲς ὑποπεριόδους. Ἡ ἐπιμέρους διερεύνηση τῶν δύο αὐτῶν ὑποπεριοδῶν δίνεται πιὸ κάτω.

3.2.2. Διερεύνηση τοῦ ἐπιτοκίου τῶν καταθέσεων προθεσμίας

Ἐγιναν οἱ ὑποθέσεις (Μέρος Δεύτερο) ὅτι ὁ τόκος καὶ οἱ καταθέσεις τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν στὶς Γερμανικὲς ἐμπορικὲς τράπεζες εἶναι καθοριστικὰ μεγέθη

της συμπεριφοράς των καταθέσεων σε συνάλλαγμα. *Αλλά, όμως, ή μέχρι τώρα οικονομική διερεύνηση δεν επαλήθευσε τις υποθέσεις αυτές. Κρίθηκε ότι τα αποτελέσματα αυτά πιθανό να είναι μεροληπτικά (biased) και να όφειλονται :

α) Στη διαμόρφωση των επιτοκίων της Ελλάδος και της Γερμανίας στη διάρκεια της περιόδου που εξετάζεται, και συγκεκριμένα στην απότομη αύξηση της διαφοράς των επιτοκίων τον Οκτώβριο του 1973. Ειδικότερα, στο χρονικό διάστημα Ιανουάριος 1971 - Σεπτέμβριος 1973 ή διαφορά επιτοκίων είχε μέση τιμή 1,5 %· αντίθετα, για το υπόλοιπο διάστημα της περιόδου ή μέση τιμή της διαφοράς είναι 5.0 %.

β) Στο διαφορετικό ρυθμό παλιννοστήσεως Ελλήνων εργατών από τη Γερμανία. Κατά το χρονικό διάστημα 1971 - 1973 ή παλιννόστηση υπολείπεται σημαντικά από εκείνη του 1974 - 1976 και ιδιαίτερα από τους δύο τελευταίους χρόνους.

Η διερεύνηση των δύο υποπεριόδων μεθοδεύτηκε ως εξής :

Η περίοδος χωρίστηκε σε δύο υποπεριόδους. Ως σημείο ενάρξεως πάρθηκε ο Οκτώβριος του 1973, τότε που παρατηρήθηκε απότομη αύξηση των Ελληνικών επιτοκίων έναντι των Γερμανικών *

Τα αποτελέσματα είναι αποκαλυπτικά. Σε σχέση με τη συμπεριφορά του τόκου παρατηρείται ότι στην πρώτη υποπερίοδο, όποτε ή διαφορά των επιτοκίων έχει μέση τιμή 1,5 %, ο τόκος άσκει σημαντική επίδραση στις συναρτήσεις που εκτιμήθηκαν. Αντίθετα, στη δεύτερη υποπερίοδο, όποτε ή διαφορά των επιτοκίων έχει μέση τιμή 5 %, ο τόκος δεν άσκει καμία επίδραση.

Σε σχέση με την παλιννόστηση παρατηρείται ότι ή επίδραση που άσκει αυτή πάνω στις καταθέσεις σε συνάλλαγμα είναι σημαντική κατά την δεύτερη υποπερίοδο, όποτε ο αριθμός των παλιννοστούντων Ελλήνων εργατών αυξάνεται σημαντικά

Οί καλύτερες από τις συναρτήσεις που εκτιμήθηκαν και που είναι και οι τελικές δίνονται παρακάτω.

* Η χρονική περίοδος μπορεί να χωριστεί σε ένα προκαθορισμένο σημείο και οι εκτιμήσεις για τις δύο υποπεριόδους μπορούν να συγκριθούν είτε τυπικά—κάνοντας χρήση του Chow Test— ή όχι. Η υπολογισθείσα F-value είναι 4.31 (ή τιμή αυτή αναφέρεται στις συναρτήσεις [3.5.A] και [3.5.B] και την αντίστοιχη για όλη την περίοδο). Επειδή ή τιμή αυτή είναι μεγαλύτερη από την κριτική F-value ($F(.05, 3, 15)$) 3.29 ή υπόθεση μηδέν, $H_0 = b_1 = b_2$, απορρίπτεται. Συμπεραίνεται λοιπόν, ότι οι συντελεστές παλινδρομήσεως της συναρτήσεως για τις δύο υποπεριόδους διαφέρουν και έτσι οι χρονικές σειρές των δύο υποπεριόδων δε μπορούν να ένοποιηθούν χωρίς να μειώσουν την επεξηγηματική ικανότητα της σχέσεως που εκτιμήθηκε.

Ἡ παλινδρόμηση τῆς KSGTI πάνω στὴ YDC καὶ DI ἔχει τὶς παρακάτω τιμές :

Γιὰ τὴν πρώτη ὑποπερίοδο :

$$[3.5.A] \quad \text{Ln KSGTI} = 29.55 + 8.539 \text{ Ln YDC} + 1.108 \text{ Ln DI}$$

(9.44) (9.38) (3.91)

R² : .975 D.W. : 1.201 SEE. : .139

Γιὰ τὴ δεύτερη ὑποπερίοδο :

$$[3.5.B] \quad \text{Ln KSGTI} = 29.00 + 8.314 \text{ Ln YDC} - .236 \text{ Ln DI}$$

(8.11) (7.63) (1.31)

R² : .943 D.W. : 1.535 SEE. : .145

Ἡ παλινδρόμηση τῆς KSGTI πάνω στὶς YDC, DI καὶ STOCK δίνει τὶς παρακάτω τιμές :

Γιὰ τὴν πρώτη ὑποπερίοδο :

$$[3.6.A] \quad \text{Ln KSGTI} = -17.07 + 4.731 \text{ Ln YDC} + .753 \text{ Ln DI} + 4.938 \text{ Ln STOCK}$$

(.48) (1.56) (2.00) (1.31)

R² : .981 DW. : 1.602 SEE. : .131

Γιὰ τὴ δεύτερη ὑποπερίοδο :

$$[3.6.B] \quad \text{Ln KSGTI} = 45.23 + 3.115 \text{ Ln YDC} - .040 \text{ Ln DI} - 4.707 \text{ Ln STOCK}$$

(8.25) (1.79) (.36) (3.31)

R² : .976 DW. : 2.510 SEE : .100

ἢ

$$[3.6.Ba] \quad \text{Ln KSGTI} = 45.26 + 2.668 \text{ Ln YDC} - 4.922 \text{ Ln STOCK}$$

(8.69) (2.28) (4.00)

R² : .975 D.W. : 2.46 SEE : .095

Οἱ συναρτήσεις [3.5.A] καὶ [3.6.A] ἐπαληθεύουν τὴν ὑπόθεση ποὺ ἔγινε παραπάνω σὲ σχέση μετὰ τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐργάτες τῆς Γερμανίας στὴ διαχείριση

του χαρτοφυλακίου των αξιών τους (portfolio management) προσαρμόζονται στις συνθήκες της κεφαλαιαγοράς, επιδιώκοντας τη μεγιστοποίηση της αποδόσεώς του.

Τό συμπέρασμα αυτό ισχύει για την πρώτη υποπερίοδο, δηλαδή το χρονικό διάστημα που το Έλληνικό εργατικό δυναμικό κινείται από την Ελλάδα προς τη Γερμανία (μετανάστευση > παλιννόστηση). Η υπόθεση που έγινε παραπάνω (βλέπε Μέρος Δεύτερο, αρ. 4) δεν επιβεβαιώνεται.

Η συνάρτηση [3.6.B] είναι δηλωτική της επιδράσεως που ασκεί η παλιννόστηση των Ελλήνων εργατών πάνω στις καταθέσεις σε συνάλλαγμα και επιβεβαιώνει το συμπέρασμα της έρευνας του ΟΓΕΓ και την υπόθεση που έγινε, δηλαδή ότι οι Έλληνες εργάτες επιστρέφοντας εις την Ελλάδα συναποκομίζουν τις αποταμιεύσεις που έχουν πραγματοποιήσει κατά το διάστημα της παραμονής και εργασίας τους στη Γερμανία (ή τιμή της μεταβλητής STOCK είναι ίρνητική).

Η επιλογή των προθεσμιακών λογαριασμών ελεύθερα μετατρέψιμων σε συνάλλαγμα έναντι άλλης μορφής τραπεζικής τοποθετήσεως από μέρους των Ελλήνων εργατών, μετά την επιστροφή και μόνιμη εγκατάστασή τους στην Ελλάδα, πρέπει να αποδοθεί, είτε :

1. Στη διαφορά των επιτοκίων των λογαριασμών αυτών σε σχέση με τα επιτόκια άλλων τραπεζικών τοποθετήσεων, είτε

2. Σε άλλα κίνητρα που παρέχουν οι λογαριασμοί αυτοί, δεδομένου ότι το επιτόκιο των καταθέσεων αυτών σε σχέση με τα αντίστοιχα της Γερμανίας δεν ασκεί επίδραση στην απόφαση των παλιννοστούντων εργατών σχετικά με τον επαναπαρισμό των κεφαλαίων τους.

Το τελευταίο αυτό πιστεύεται ότι αποτελεί τον αποφασιστικής σημασίας παράγοντα, δεδομένου ότι η διαφορά των επιτοκίων μεταξύ καταθέσεων σε συνάλλαγμα και άλλων τραπεζικών τοποθετήσεων είναι σχεδόν ανύπαρκτη (το 1974 η διαφορά είναι .17 % και το 1975 .42 % υπέρ των πρώτων).

Ειδικότερα, ο νόμος που επέτρεψε στις εμπορικές τράπεζες της Ελλάδος να δέχονται καταθέσεις σε ελεύθερο μετατρέψιμο συνάλλαγμα προβλέπει τα εξής :

«Οί τηρούντες εν Ελλάδι ελεύθερος μετατρεψίμους λογαριασμούς καταθέσεων εις συνάλλαγμα, μετά την εκ του εξωτερικού παλιννόστησιν και οριστικήν εγκατάστασιν των εις την χώραν, δικαιούνται όπως τύχωσι παρ' οίουδήποτε πιστωτικού ιδρύματος και κατ' απόλυτον προτεραιότητα, τραπεζικής χρηματοδοτήσεως, δια την επαγγελματικήν των αποκατάστασιν εν Ελλάδι

καί μέχρι τοῦ ποσοῦ τουλάχιστον ἴσου πρὸς τὸ μέσον εἰς δραχμᾶς ὕψος τῆς εἰς συνάλλαγμα καταθέσεώς των.....»
 (Ἄπ. Ν.Ε. 1537/9/19.8.1969 - παράγρ. 6 - συμπληρ. Ἄπ. Ν.Ε. 1496/11/16.4.1968).

Εἶναι φανερό λοιπόν, ὅτι ὁ νόμος παρέχει οὐσιαστικά καὶ ἰσχυρὰ κίνητρα στοὺς παλιννοστοῦντες Ἑλληνας ἐργάτες νὰ τοποθετήσουν τὶς καταθέσεις τους σὲ λογαριασμοὺς ἐλεύθερα μετατρέψιμους σὲ συνάλλαγμα.

3.2.3. Συνάρτηση εἰσροῆς καταθέσεων ὄψεως

Ἀρχικὰ ἡ παλινδρόμηση τῆς KSGSI πάνω στις YDC, DI καὶ PALM ἔδωσε τὰ παρακάτω ἀποτελέσματα :

$$[3.7] \quad \text{Ln KSGSI} = 27.29 + 7.096 \text{ Ln YDC} - .428 \text{ Ln DI} - .541 \text{ Ln PALM}$$

(4.52) (4.46) (.90) (.92)

R² : .726

D.W. : .510

SEE : .397

Ἡ ἀρνητικὴ καὶ μὴ σημαντικὴ ἐπίδραση τῆς PALM στις καταθέσεις σὲ συνάλλαγμα ὄψεως διερευνήθηκε παραπέρα ἐκτιμώντας τὴν ἴδια συνάρτηση [3.7.] στὴ δεύτερη ὑποπερίοδο : Οἱ τιμὲς εἶναι :

$$[3.7.B] \quad \text{Ln KSGSI} = 10.89 + 2.433 \text{ Ln YDC} - .341 \text{ Ln DI} + .001 \text{ Ln PALM}$$

(1.95) (1.58) (1.57) (.00)

R² : .353

D.W. : 1.548

SEE : .155

Ἡ μηδενικὴ τιμὴ τῆς PALM δὲν δημιουργεῖ προβλήματα ἑρμηνείας. Οἱ παλιννοστοῦντες Ἑλληνας ἐργάτες εἶναι φυσιολογικὸ νὰ προτιμοῦν νὰ τοποθετοῦν τὰ κεφάλαια ποὺ συναποκομίζουν σὲ προθεσμιακὲς καταθέσεις σὲ συνάλλαγμα ὅπου ἀπολαμβάνουν ὑψηλότερο τόκο (11.0 % ἔναντι 3.00 %), δεδομένου ὅτι τὰ «ποιοτικὰ» κίνητρα ποὺ παρέχουν οἱ λογαριασμοὶ ἐλεύθερα μετατρέψιμοι σὲ συνάλλαγμα ἰσχύουν καὶ γιὰ τὶς καταθέσεις ὄψεως.

Ἡ τελικὴ συνάρτηση ἔχει τὶς παρακάτω τιμές :

$$[3.8] \quad \text{Ln KSGSI} = 24.42 + 6.644 \text{ Ln YDC} - .696 \text{ Ln DI}$$

(4.74) (4.41) (1.87)

R² : .712

D.W. : .558

SEE : .395

Τὸ ἀρνητικὸ πρόσημο τοῦ τόκου (σημαντικὸ σὲ 90 % ἐπίπεδο πιθανότητας) θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτρέψει τὴν σκέψη ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐργάτες στὴν ἐπιδίωξη τῆς μεγιστοποίησης τῆς ἀποδόσεως τοῦ χαρτοφυλακίου τους προβαίνουν σὲ μεταβολὴ τῆς συνθέσεώς του. Τοῦτο ἐπειδὴ παρατηρεῖται εὐαισθησία τῶν καταθέσεων ὕψους σὲ συνάλλαγμα στὸν τόκο τῶν προθεσμιακῶν καταθέσεων σὲ συνάλλαγμα.

Οἱ τιμές συναρτήσεως [3.8] γιὰ τὴ δεύτερη ὑποπερίοδο εἶναι :

$$[3.8.B] \quad \text{Ln KSGSI} = 10.90 + 2.436 \text{ Ln YDC} - .341 \text{ Ln DI}$$

(3.02) (2.22) (1.88)

R² : .353

D.W. : 1.548

SEE : .146

Διαπιστώνεται ὅτι τὸ εἰσόδημα (YDC) ἔχει στατιστικὰ σημαντικὴ τιμὴ. (Στὴ [3.7.B] ἡ τιμὴ του δὲν εἶναι στατιστικὰ σημαντικὴ).

4. ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἡ οἰκονομετρικὴ διερεύνηση ἔδειξε ὅτι :

I. Τὸ τρέχον εἰσόδημα τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν τῆς Γερμανίας εἶναι οἰκονομικὸ μέγεθος ἀποφασιστικῆς σημασίας.

II. Ἡ εἰσροὴ κεφαλαίων (ἀποθεματοποιημένες καταθέσεις σὲ γερμανικὲς ἐμπορικὲς τράπεζες) ἀπὸ τοὺς παλιννοστοῦντες Ἕλληνες ἐργάτες τῆς Γερμανίας ἀποτελεῖ σημαντικὴ πηγὴ τροφοδοτήσεως τῶν λογαριασμῶν ἐλεύθερα μετατρέψιμων σὲ συνάλλαγμα.

III. Ὁ τόκος ἐπηρεάζει τὶς ἀποφάσεις τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν σὲ σχέση μετὰ τὶς τοποθετήσεις τῶν ἀποταμιεύσεών τους μόνο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς τους στὴ Γερμανία. Ἀντίθετα, ἡ τοποθέτηση τῶν ἀποταμιεύσεων τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν σὲ λογαριασμοὺς ἐλεύθερα μετατρέψιμους σὲ συνάλλαγμα, κατὰ

τήν επιστροφή τους στην Ελλάδα για μόνιμη εγκατάσταση, γίνεται με βάση άλλα κριτήρια και όχι το επιτόκιο των καταθέσεων των λογαριασμών αυτών.

IV. Τα αποθεματοποιημένα κεφάλαια των παλιννοστούντων Ελλήνων εργατών κατευθύνονται σε προθεσμιακούς λογαριασμούς ελεύθερα μετατρέψιμους σε συνάλλαγμα και όχι σε ὄψεως.

V. Ἡ ὀλική εισροή των αποθεματοποιημένων κεφαλαίων των Ελλήνων εργατών που παραμένουν σε Γερμανικές ἐμπορικές τράπεζες θὰ συμπληρωθεῖ σε διάστημα 7.5 χρόνων. Ὁ χρόνος μετράται ἀπὸ τὸ α' τρίμηνο τοῦ 1976.

Με βάση τις διαπιστώσεις αυτές, ἡ πρόβλεψη γιὰ τὴν παραπέρα πορεία τοῦ λογαριασμοῦ καταθέσεις σε συνάλλαγμα μποροῦν νὰ συνοψιστοῦν ὡς ἑξῆς :

1. Ὁ λογαριασμός αὐτός θὰ συνεχίσει νὰ αὐξάνει σε ρυθμὸ ἀνάλογο μετὸ ρυθμὸ :

- α) τῆς παλιννοστήσεως των Ελλήνων εργατῶν τῆς Γερμανίας,
- β) τὸ μέγεθος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ στὴ Γερμανία.

2. Ὁ ρυθμὸς ἐπιστροφῆς των Ελλήνων εργατῶν ἀπὸ τὴ Γερμανία καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ :

- α) τὴν οἰκονομικὴ δραστηριότητα τῆς Γερμανίας, καὶ /ἢ
- β) τὴν πολιτικὴν ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις σχετικὰ μετὸ ξένο ἐργατικὸ δυναμικό.

3. Πιστεῦεται ὅτι μετὰ ἀπὸ κάποιο σημεῖο χρονικό, ποὺ θὰ συμπέσει μετὴν ἐπιστροφή ὀλόκληρου ἢ τοῦ μεγαλύτερου μέρους των Ελλήνων εργατῶν ποὺ παραμένουν στὴ Γερμανία, ὁ λογαριασμός αὐτός θὰ φθάσει σε ἓνα ἀνώτατο ἐπίπεδο. Τὸ ἐπίπεδο αὐτὸ θὰ εἶναι ἴσο μετὸ ἄθροισμα τοῦ ἀποθέματος ποὺ ὑπάρχει σήμερα καὶ α) των εισροῶν ποὺ ἀναμένονται νὰ πραγματοποιηθοῦν ἀπὸ τοὺς παλιννοστοῦντες Ἑλληνες ἐργάτες (εἰσροὴ των ἀποθεματοποιημένων κεφαλαίων σε Γερμανικὴς ἐμπορικὴς τράπεζες), καὶ β) των εισροῶν ποὺ πραγματοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς παραμένοντας καὶ ἐργαζόμενους Ἑλληνες ἐργάτες στὴ Γερμανία.

4. Τὸ ὕψος των ἀποθεματοποιημένων κεφαλαίων των Ελλήνων εργατῶν ποὺ παραμένει (πρῶτο τρίμηνο τοῦ 1976) σε Γερμανικὴς ἐμπορικὴς τράπεζες ἔχει ἐκτιμηθεῖ σε 880 ἑκατομμύρια DM (βλέπε Πίνακα 4 Π. Παράρτημα I). Ὁ χρόνος ποὺ θὰ ἀπαιτηθεῖ γιὰ τὴν ὀλικὴν εἰσροὴ των κεφαλαίων αὐτῶν - ἐκτὸς ἂν κάποιος ἀπρόβλεπτος παράγοντας ἐπηρεάσει τὰ μεγέθη σε ρυθμοὺς διαφορετικοὺς ἢ ἀντίθετης πορείας - μπορεῖ νὰ ἐκτιμηθοῦν μετὴν ἐπίσης τὸ μέσο ἐτήσιο ἀριθμὸ παλιννοστήσεως των Ελλήνων εργατῶν. Κάνοντας τὴν ὑπόθεσις ὅτι ὁ μέσος ἐτήσιος ἀ-

ρ.θμός Ἑλλήνων ἐργατῶν θὰ εἶναι τῆς τάξεως τῶν 25 χιλ. θὰ ἀπαιτηθεῖ χρονικὸ διάστημα 7,5 περίπου ἐτῶν γιὰ τὴν παλιννόστηση τοῦ ὑπολοίπου ἑλληνικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς Γερμανίας, δηλαδὴ 190 χιλ. (190 χιλ / 25 χιλ. = 7,5 ἔτη), καὶ κατ' ἀντιστοιχία, γιὰ τὴν ὀλικὴ εἰσροὴ τῶν κεφαλαίων αὐτῶν.

5. Τὸ συνολικὸ ὕψος τῶν εἰσροῶν δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐκτιμηθεῖ καὶ τοῦτο λόγῳ τῆς δυσκολίας ποὺ ὑπάρχει στὴν ἐκτίμηση τῶν εἰσροῶν ποὺ πραγματοποιοῦνται ἀπὸ τὸ τρέχον εἰσόδημα τῶν ἐργατῶν.

6. Ὁ λογαριασμὸς αὐτὸς ἀφοῦ φθάσει στὸ ἀνώτατο ἐπίπεδο θὰ ἀρχίσει νὰ παρουσιάζει κάμψη. Ἡ κάμψη αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὴν ἐκροὴ ποὺ θὰ παρατηρηθεῖ * καὶ ποὺ θὰ ὀφείλεται στὶς ἀναλήψεις γιὰ ἐπιχειρηματικὴ ἢ ἄλλη δραστηριότητα ποὺ θὰ ἀναπτύξουν οἱ Ἑλληνες ἐργάτες ἐπιστρέφοντες στὴν Ἑλλάδα γιὰ μόνιμη ἐγκατάσταση.

7. Ὁ λογαριασμὸς αὐτὸς στὴ συνέχειά του θὰ ἐκμηδενιστεῖ ἢ θὰ παραμείνει σὲ πολὺ χαμηλὰ ἐπίπεδα, γεγονός ποὺ θὰ τὸν κάνει ὄχι σημαντικὸ οἰκονομικὸ μέγεθος.

8. Θὰ πρέπει νὰ ληφθεῖ ὑπόψη καὶ τὸ γεγονός τῆς ἐντάξεως τῆς Ἑλλάδος στὴν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.), στοὺς κανόνες τῆς ὁποίας θὰ πρέπει νὰ προσαρμοστεῖ ἡ Ἑλληνικὴ Οἰκονομία. Εἰδικότερα, θὰ πρέπει νὰ λάβει κανεὶς ὑπόψη τοὺς κανόνες ποὺ ἀφοροῦν τὴ νομισματικὴ πολιτικὴ καὶ τὴν πολιτικὴ τῆς ἐλεύθερης μετακίνησης τῶν ἐργατῶν μεταξὺ τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς Ε.Ο.Κ. Σχετικὰ μὲ τὸ τελευταῖο εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἐνταξὴ τῆς Ἑλλάδος στὴν Ε.Ο.Κ. ἐπιτρέπει στοὺς Ἑλληνες ἐργάτες νὰ ἀναζητήσουν ἐργασία στὴν ἀγορὰ ἐργασίας τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς Ε.Ο.Κ., παράλληλα μὲ τὴν ἀγορὰ ἐργασίας τῆς Ἑλλάδος. Ποιὰ θὰ εἶναι ἡ ἐπίπτωση τῆς νέας αὐτῆς τάξεως πραγμάτων πάνω στὸ λογαριασμὸ καταθέσεων σὲ συνάλλαγμα εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ προβλεφθεῖ. Ἡ μελλοντικὴ κίνηση καὶ τὸ ὕψος τοῦ λογαριασμοῦ θὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ :

α) τὴν οἰκονομικὴ δραστηριότητα τῆς Ἑλλάδος σὲ σχέση μὲ αὐτὴ τῶν ἄλλων χωρῶν-μελῶν τῆς Ε.Ο.Κ.,

β) τὸ «κόστος τῶν πληροφοριῶν» ποὺ προϋποθέτει ἀναζήτηση ἐργασίας κάτω ἀπὸ συνθήκες ἐλεύθερου ἀνταγωνισμοῦ, σὲ μιὰ εὐρύτερη, καὶ πιθανὸ πιὸ δυναμικὴ ἀγορὰ ἐργασίας, σὰν αὐτὴ τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς Ε.Ο.Κ.

* Γιὰ νὰ ἀπλουστευθεῖ ἡ παρουσίαση ἔγινε ἡ ὑπόθεση ὅτι ἡ ἐκροὴ θὰ ἀρχίσει ἀφοῦ ὀλοκληρωθεῖ ἡ εἰσροὴ. Τοῦτο, ὅμως, ἀπέχει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα γιὰτὶ οἱ δύο ροὲς γίνονται ταυτόχρονα.

γ) Παράγοντες που θα πρέπει να αναζητηθούν και εκτιμηθούν όχι μόνο στην περιοχή των οικονομικών κινήτρων αλλά μέσα σε ένα ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο.

Η πιο αξιοσημείωτη διαπίστωση της μελέτης είναι αυτή σχετικά με την επίδραση του τόκου πάνω στις προθεσμιακές καταθέσεις σε συνάλλαγμα. Συγκεκριμένα, η μελέτη έδειξε ότι οι καταθέσεις των Ελλήνων εργατών της Γερμανίας δεν επηρεάζονται από τον τόκο. Τουτό, αληθεύει μόνο για τη δεύτερη υποπερίοδο, δηλαδή τότε που το εργατικό δυναμικό κινείται προς την Ελλάδα, και που η παλινόστηση είναι μεγαλύτερη από την μετανάστευση.

Συνεπώς, η πολιτική σχετικά με τα επιτόκια των καταθέσεων αυτών θα πρέπει να στηριχτεί σε νέα βάση.

Παρακάτω παραθέτουμε μερικές σκέψεις πάνω στο θέμα αυτό.

Το ερώτημα που γεννάται είναι το εάν κρίνεται σκόπιμη ή μείωση των επιτοκίων των καταθέσεων σε συνάλλαγμα των Ελλήνων εργατών. *, **

Η πρόταση για τη μείωση του επιτοκίου θα πρέπει να λάβει υπόψη ταυτόχρονα τη ροή που προέρχεται από τους παλιννοστούντες Έλληνες εργάτες σε σχέση με τη ροή που προέρχεται από Έλληνες εργάτες που διαμένουν στο εξωτερικό και ακόμα το ύφιστάμενο απόθεμα των καταθέσεων σε συνάλλαγμα σε έλληνικές εμπορικές τράπεζες.

Η οικονομική διερεύνηση έδειξε ότι κατά την δεύτερη υποπερίοδο, δηλαδή τότε όταν το ρεύμα κινήσεως του Ελληνικού εργατικού δυναμικού είναι από χώρες του εξωτερικού προς την Ελλάδα, η ροή των κεφαλαίων δεν είναι ευαίσθητη στον τόκο.

Αν αυτή η κατάσταση πραγμάτων συνεχίσει να αποτελεί στο μέλλον τον κανόνα, τότε μπορεί να λεχθεί ότι η μείωση του επιτοκίου δεν θα επηρεάσει τη ροή κεφαλαίων από μέρους των παλιννοστούντων Ελλήνων εργατών.

Φυσικά η παραπάνω σκέψη, σωστή καταρχήν, θα πρέπει να εξεταστεί σε

* Ένδεικτικά, μείωση του επιτοκίου κατά 2% μειώνει το κόστος εξυπηρέτησεως του υπάρχοντος αποθέματος (63.000 εκατ. δραχ., 31.12.76) κατά 1.200 εκατ. δραχ. (32,5 εκατ. \$).

** Η πρόταση για τη μείωση των επιτοκίων των καταθέσεων σε συνάλλαγμα αφορά τις καταθέσεις των Ελλήνων εργατών της Γερμανίας και κατ'επέκταση μόνο η πρόταση αυτή καλύπτει τις καταθέσεις των Ελλήνων εργατών άλλων χωρών του εξωτερικού.

Η πρόταση αυτή δεν αφορά τις καταθέσεις των Ελλήνων ναυτικών, παρ'όλο που το σημαντικό καθυστάς σχετικά με τα επιτόκια εφαρμόζεται χωρίς διάκριση και για τις καταθέσεις των Ελλήνων εργατών και των Ελλήνων ναυτικών.

Η πρόταση για την μείωση των επιτοκίων γίνεται με την υπόθεση ότι υπάρχει εναλλακτική λύση. Εάν τέτοια, θα μπορούσε να προταθεί ο διαχωρισμός των επιτοκίων των καταθέσεων των Ελλήνων εργατών από αυτά των Ελλήνων ναυτικών.

σχέση και με το μέγεθος της μείωσης του έπιτοκίου. Α ριγοι το ποσοστό μείωσης του έπιτοκίου είναι δύσκολο να καθοριστει.

Η μείωση αυτή μπορεί να γίνει σε μέγεθος που ή διαφορά μεταξύ των έπιτοκίων των προθεσμιακών καταθέσεων σε συνάλλαγμα και των προθεσμιακών καταθέσεων της Γερμανίας είτε :

α) να παραμείνει υπέρ της Έλλάδος (INGR > INGE)

β) να έκμηδενιστει (INGR = INGE) και

γ) να παραμείνει σε βάρος της Έλλάδος (INGR < INGE).

Η τελευταία περίπτωση είναι ένδεχόμενο να μήν έπηρεάσει τη ροή κεφαλαίων από παλιννοστούντες έργατες, και τουτο γιατί στις προτιμήσεις τους τα «ποιοτικά» πλεονεκτήματα υπερισχύουν από τα «ποσοστικά»*. Είναι όμως ένδεχόμενο να έπηρεάσει άρνητικά τη ροή των κεφαλαίων των εργατών που διαμένουν στο έξωτερικό.

Αν ή άπάντηση σχετικά με την (γ) περίπτωση είναι θετική, δηλαδή ότι παρ' όλο που τα έπιτόκια των καταθέσεων σε συνάλλαγμα είναι σε βάρος της Έλλάδος οί παλιννοστούντες προτιμούν να τοποθετούν τα κεφάλαιά τους σε λογαριασμούς έλεύθερα μετατρέψιμους σε συνάλλαγμα λόγω των «ποιοτικών» πλεονεκτημάτων που παρέχουν, τότε οί περιπτώσεις (α) και (β) πλεονάζουν.

Η οικονομετρική έρευνα που έγινε δέν μπορεί να δώσει άπάντηση στο έρώτημα και πολύ περισσότερο στο θέμα του ποσοστού και του μεγέθους της μείωσης του έπιτοκίου των καταθέσεων σε συνάλλαγμα, έπειδή κατά το έπισκοπούμενο χρονικό διάστημα το έπιτόκιο των καταθέσεων αυτών ήταν μεγαλύτερο από τα έπιτόκια της Γερμανίας.

Η άνάλυση που έγινε σχετικά με την περίπτωση (γ) είναι μία «άσκηση», άρκετά όμως ένδεικτική, σε άναφορά με την άναθεώρηση της πολιτικής του έπιτοκίου των καταθέσεων των λογαριασμών έλεύθερα μετατρέψιμων σε συνάλλαγμα. Η έφαρμογή της πολιτικής της μείωσης του έπιτοκίου θα πρέπει να γίνει σταδιακά.

Ανακεφαλαιώνοντας, ή πρόταση για τη μείωση των έπιτοκίων άφορā μόνο τις καταθέσεις σε συνάλλαγμα των Έλλήνων εργατών έξωτερικού και μόνο τότε όταν ή κίνηση του εργατικού δυναμικού είναι από χώρες του έξωτεριου προς την Έλλάδα.

Στην αντίθετη περίπτωση, δηλαδή όταν ή κίνηση του εργατικού δυναμικού είναι από την Έλλάδα προς τις χώρες του έξωτεριου, ή διαφορά των έπιτοκίων φαίνεται ότι πρέπει να είναι υπέρ της Έλλάδος.

* Ως «ποσοτικό» πλεονέκτημα θεωρείται το έπιτόκιο και ως «ποιοτικά» οί διευκολύνσεις που παρέχονται στους παλιννοστούντες έργατες οί όποιοι έχουν τοποθετήσει σε λογαριασμούς έλεύθερα μετατρέψιμους σε συνάλλαγμα (Βλέπε παραπάνω σελ. 430).

Κατά τὸ χρονικὸ διάστημα τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς παρούσας μελέτης ἡ Νομισματικὴ Ἐπιτροπὴ ἀποφάσισε τὴ μείωση τῶν ἐπιτοκίων γιὰ τὶς προθεσμιακὲς καταθέσεις σὲ συνάλλαγμα τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν - ναυτικῶν ἀπὸ 10 % σὲ 9 ½ % (Ἀπόφ. Ν.Ε. /191 /31.1.78).

Ἡ μείωση αὐτὴ εἶναι ἡ δευτέρη στὴ σειρά. Ἡ προηγούμενη μείωση τῶν ἐπιτοκίων ἐγινε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1977, ὅποτε τὸ ἐπιτόκιο μειώθηκε ἀπὸ 11 % σὲ 10 %.

Οἱ ἐλεύθερα μετατρέψιμοι λογαριασμοὶ σὲ συνάλλαγμα ἀποτελοῦν σημαντικὴ πηγὴ εἰσροῆς συναλλάγματος .

Οἱ προθεσμιακοὶ λογαριασμοὶ καὶ εἰδικότερα οἱ καταθέσεις σὲ συνάλλαγμα τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν προβλέπεται ὅμως ὅτι σύντομα θὰ πάψουν νὰ ἀποτελοῦν πηγὴ εἰσροῆς συναλλάγματος. Τοῦτο δὲ τόσο γιὰτὶ σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα θὰ ἔχει ὀλοκληρωθεῖ ἡ εἰσροὴ τῶν ἀποθεματοποιημένων κεφαλαίων στὶς τράπεζες τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅσο καὶ γιὰτὶ τὸ μέγεθος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ σὲ χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ μειώνεται αἰσθητὰ, ὅποτε θὰ πάψουν καὶ οἱ εἰσροὲς τῆς κατηγορίας αὐτῆς.

Τὰ συμπεράσματα αὐτὰ εἶναι προβληματικά καὶ θὰ πρέπει νὰ γίνουν ἀντικείμενο ἔρευνας καὶ οἱ τρόποι τῆς ὑποκαταστάσεως τῆς συναλλαγματικῆς αὐτῆς εἰσροῆς θὰ πρέπει νὰ μελετηθοῦν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Κατασκευὴ χρονολογικῶν σειρῶν

— SKM

— SKQ

— STOCK

— PALM

Ἡ κατασκευὴ τῶν χρονολογικῶν σειρῶν στηρίχτηκε στὴν ἔρευνα τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Γραφείου Ἐργασίας τῆς Γερμανίας (ΟΓΕΓ) ποὺ ἐγινε μετὰ ἀπὸ πρόταση τῆς Κεντρικῆς Τράπεζας τῆς Γερμανίας. Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀποσκοποῦσε στὴ διερεύνηση τόσο τῶν χρηματικῶν ἐμβασμάτων (Money transfers) τῶν ξένων ἐργατῶν στὶς χῶρες καταγωγῆς τους, ὅσο καὶ τῶν καταθέσεων τους στὶς ἐμπορικὲς τράπεζες τῆς Γερμανίας καὶ τὸ μελλοντικὸ προορισμὸ τῶν καταθέσεων αὐτῶν.

Ἡ μελέτη βασίστηκε σὲ δεῖγμα ξένων ἐργατῶν καὶ ἀναφέρεται στὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1972.

Με βάση τὸ δείγμα αὐτὸ ὑπολογίστηκαν τὰ ποσοστὰ καὶ τὰ μέσα ἐπίπεδα τῶν καταθέσεων ταμειυτηρίου τῶν ξένων ἐργατῶν στὴ Γερμανία καὶ τὰ χρηματικά ἐμβάσματα ποὺ στέλνουν στὶς χῶρες καταγωγῆς τους.

Οἱ ὑπολογισμοὶ αὐτοὶ ἔγιναν μὲ βάση 1) τὸ χρόνο παραμονῆς, 2) τὴν οἰκογενειακὴ κατάσταση, 3) τὴν ἀπασχόληση τῶν συζύγων καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν παιδιῶν, καὶ 4) τὴ χώρα καταγωγῆς τῶν ξένων ἐργατῶν στὴ Γερμανία.

Τέλος, θὰ πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι οἱ παρατηρήσεις τοῦ δείγματος ἀναφέρονται σὲ ἀρχηγοὺς οἰκογενείας - νοικοκυριά (Households).

Ἡ κατασκευὴ τῶν χρονολογικῶν σειρῶν γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς μελέτης αὐτῆς στηρίχτηκε στὰ συμπεράσματα τῆς ἔρευνας τοῦ ΟΓΕΓ μὲ τὴν ἐξῆς μεθοδολογία :

Π ρ ῶ τ ο

Δεδομένου ὅτι ἡ μελέτη τοῦ ΟΓΕΓ ἀναφέρεται σὲ «νοικοκυριά» ἔπρεπε νὰ γίνει ἀναγωγή τῶν «νοικοκυριῶν» σὲ «ἄτομα - ἐργάτες», ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐργάτες ποὺ ἐργάζονται στὴ Γερμανία εἶναι καταγραμμένοι ὡς ἐργάτες - ἄτομα καὶ ὄχι ὡς ἐργάτες - νοικοκυριά. Ἐπίσης ἡ κίνηση πρὸς καὶ ἀπὸ τὴ Γερμανία (μετανάστευση καὶ παλιννόστηση) καταγράφεται μὲ βάση τοὺς ἐργάτες - ἄτομα καὶ ὄχι τοὺς ἐργάτες - νοικοκυριά.

Ἡ ἀναγωγή ἔγινε μὲ βάση τὶς πληροφορίες γιὰ τὴν οἰκογενειακὴ κατάσταση καὶ τὴν ἀπασχόληση τῆς συζύγου.

Ἡ οἰκογενειακὴ κατάσταση τῶν Ἑλλήνων ἔχει ὡς ἐξῆς : 25 εἶναι ἄγαμοι, 72 εἶναι ἔγγαμοι καὶ 3 ἀνήκουν σὲ ἄλλες κατηγορίες (διαζευγμένοι, ἐν διαστάσει, χῆροι κλπ.). Ἀπὸ τοὺς 72 ἐγγάμους, τῶν 56 οἱ σύζυγοι ζοῦν μαζί τους στὴ Γερμανία καὶ τῶν 16 ζοῦν στὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τοὺς 56 ἐγγάμους ποὺ οἱ σύζυγοι ζοῦν μαζί τους στὴ Γερμανία, τὸ 85 % ἐργάζονται.

Μὲ βάση τὶς πληροφορίες αὐτὲς ἡ ἀναγωγή τῶν 100 νοικοκυριῶν σὲ ἐργάτες - ἄτομα ὑπολογίστηκε ὡς ἐξῆς :

25 ἄγαμοι +

16 ἔγγαμοι (οἱ σύζυγοι τῶν ὁποίων ζοῦν στὴν Ἑλλάδα) +

$\frac{3}{44}$ +

56 ἔγγαμοι +

$\frac{48}{148}$ (56 × .85 — δηλαδή τῶν ἐγγάμων ποὺ οἱ σύζυγοι ζοῦν στὴ Γερμανία καὶ ἐργάζονται)

Ἄρα τὰ 100 νοικοκυριά ἀντιστοιχοῦν σὲ 148 ἐργάτες.

Μιά παραπέρα αναγωγή των νοικοκυριών σε εργάτες - άτομα θα μπορούσε να γίνει παίρνοντας υπόψη και τον αριθμό των παιδιών, αλλά αυτό θα δημιουργούσε μάλλον δυσκολίες γιατί δεν είναι γνωστή η ηλικία των παιδιών. Παιδιά που ανήκουν στην προσχολική και σχολική ηλικία δεν υπολογίζονται στο εργατικό δυναμικό, το δε εισόδημά τους από ευκαιριακή (part - time) απασχόληση μάλλον θα πρέπει να θεωρηθεί ότι δαπανάται ολόκληρο. Παιδιά που ανήκουν στη μετασχολική ηλικία είναι πιθανό να έχουν δηλώσει άγαμοι και τούτο λόγω της δομής της κοινωνίας της Γερμανίας όπου παιδιά - άγαμα και εργαζόμενα έχουν δημιουργήσει δικά τους «νοικοκυριά».

Δ ε ύ τ ε ρ ο

Με βάση την αναγωγή των «νοικοκυριών - εργατών» σε «άτομα - εργάτες», που δόθηκε παραπάνω, βρέθηκε το μέσο επίπεδο αποταμιεύσεως που αντιστοιχεί σε κάθε Έλληνα εργάτη. Ως αντιπροσωπευτικό ποσό μέσης αποταμιεύσεως των Ελλήνων εργατών στις Γερμανικές εμπορικές τράπεζες πάρθηκε το ποσό των 7.911 DM (το ποσό αυτό δίνεται από την ίδια μελέτη σελ. 25).

Με βάση το λόγο αναγωγής, δηλαδή 100 νοικοκυριά = 148 εργάτες, το ποσό που αντιστοιχεί σε κάθε Έλληνα εργάτη είναι $7.911 / 148 = 5.345$ DM.

Τ ρ ί τ ο

Η μελέτη του ΟΓΕΓ αναφέρει (σελ. 25) ότι οι ξένοι εργάτες επιστρέφοντες στις χώρες καταγωγής τους αποσύρουν όλο ή το μεγαλύτερο μέρος των αποταμιεύσεων τους και είτε δαπανούν μέρος από αυτό για την αγορά αγαθών στη Γερμανική αγορά ή το παίρνουν μαζί τους.

Επομένως το μέσο επίπεδο των 5.345 DM χρησιμοποιήθηκε και για τον υπολογισμό των αποταμιεύσεων που κάθε Έλληνας - εργάτης παίρνει μαζί του κατά την επιστροφή του για μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα.

Τ έ τ α ρ τ ο

Τά μέσα επίπεδα αποταμιεύσεως, με βάση το χρόνο παραμονής των Ελλήνων στη Γερμανία, που δίδονται στον πίνακα της σελίδας 27 της μελέτης του ΟΓΕΓ, χρησιμοποιούνται στον υπολογισμό των αποταμιεύσεων των Ελλήνων εργατών μόνο κατά την αρχική φάση μεταναστεύσεως προς τη Γερμανία, δηλαδή από το 1955 μέχρι το 1960. Από το 1961 και μετά χρησιμοποιείται το μέσο επίπεδο των 5.345 DM.

Τά μέσα επίπεδα του πίνακα της σελίδας 27 έχουν αναχθεί επίσης από «νοικοκυριά» σε «εργάτες».

Με τὴν ἴδια διαδικασία ὑπολογίστηκαν οἱ ἀποταμιεύσεις ποὺ παίρνουν μαζὶ τους οἱ παλιννοστοῦντες Ἕλληνες ἐργάτες ἀπὸ τὴ Γερμανία γιὰ τὰ χρόνια 1955 μέχρι τὸ 1960.

Πέμπτο

Τὸ μέσο ἐπίπεδο τῶν 5.345 DM ἔχει ὑπολογιστεῖ μετὰ βᾶση τὸ εἰσόδημα τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν τὸ 1972 (Ἀπρίλιος). Τὸ μέσο αὐτὸ ἐπίπεδο, ὅμως, γιὰ τὰ χρόνια πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1972, θὰ πρέπει νὰ προσαρμοστεῖ μετὰ βᾶση τὸ εἰσόδημα τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν στὰ ἀντίστοιχα χρόνια.

Ἡ προσαρμογὴ αὐτὴ ἔγινε μετὰ βᾶση τὸ ὄρομίσθιο τῶν ἐργατῶν στὴ βιομηχανία. Ὡς βᾶση πάρθηκε τὸ ὄρομίσθιο τοῦ 1972 (Ἀπρίλιος) καὶ μετὰ ἔγινε ποσοστιαία ἀναγωγὴ τῶν ὄρομισθίων πρὶν καὶ μετὰ τὸ 1972 στὸ ὄρομίσθιο τοῦ 1972.

Ἑκτο

Ἔγιναν ἀκόμα οἱ ἀκόλουθες ὑποθέσεις :

α) Ἡ παραπάνω σχέση μετὰξὺ νοικοκυριῶν καὶ ἐργατῶν ποὺ ἰσχύει γιὰ τὸ 1972 (100 νοικοκυριά = 148 ἐργάτες) θεωρεῖται ὅτι ἰσχύει διαχρονικά. (Δὲν ὑπάρχουν πληροφορίες σχετικὰ μετὰ τὴ σύνθεση τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογένειας στὴ Γερμανία γιὰ ἄλλα χρόνια).

β) Τὰ μέσα ἐπίπεδα ἀποταμίευσης τοῦ 1972 θεωροῦνται ὅτι ἰσχύουν διαχρονικά γιὰ τὸν αὐτὸ μετὰ τὸν παραπάνω (α) λόγο.

γ) Οἱ ἀμοιβὲς τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν στὴ Γερμανία ἐξομοιοῦνται μετὰ αὐτὲς τῶν Γερμανῶν συναδέλφων τους καὶ

δ) Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐργάτες ἀπασχολοῦνται μόνο στὴ βιομηχανία.

Μετὰ βᾶση τὴ μεθοδολογία αὐτὴ κατασκευάστηκαν οἱ ἀκόλουθες χρονολογικὲς σειρὲς :

1. SKM — Μεταβλητὴ Ἀποθέματος (Stock variable) τῶν καταθέσεων τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν τῆς Γερμανίας σὲ γερμανικὲς ἐμπορικὲς τράπεζες.

2. SKQ — Μεταβλητὴ Ἀποθέματος (Stock variable) τῶν ἀναλήψεων ἀπὸ γερμανικὲς ἐμπορικὲς τράπεζες τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν ποὺ παλιννοστοῦν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ Γερμανία.

3. STOCK — Μεταβλητὴ Ἀποθέματος (Stock variable) τῆς διαφορᾶς τῶν καταθέσεων σὲ καὶ ἀναλήψεων ἀπὸ γερμανικὲς ἐμπορικὲς τράπεζες τῶν Ἑλ-

λήνων έργατων τῆς Γερμανίας καὶ τῶν Ἑλλήνων έργατων ποὺ παλιννοστοῦν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ Γερμανία.

4. PALM — Μεταβλητὴ Ροῆς (Flow variable) τῶν ἀναλήψεων ἀπὸ γερμανικὲς ἐμπορικὲς τράπεζες τῶν Ἑλλήνων έργατων ποὺ παλιννοστοῦν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ Γερμανία.

Στὴν κατασκευὴ τῆς μεταβλητῆς τοῦ Ἀποθέματος τῶν ἀναλήψεων — SKQ — παρουσιάστηκε πρόσθετη δυσκολία καὶ τοῦτο γιατί στοιχεῖα παλιννοστήσεως Ἑλλήνων έργατων ἀπὸ τὴ Γερμανία ὑπάρχουν ἀπὸ τὸ 1968 καὶ ἔπειτα. (Ἡ ΕΣΥΕ τηρεῖ στοιχεῖα γιὰ παλιννόστηση ἀπὸ τὸ 1968).

Ἡ συμπλήρωση τῆς χρονολογικῆς σειρᾶς γιὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1955 μέχρι 1967 μεθοδεύτηκε ὡς ἑξῆς :

Μὲ βάση τὰ στοιχεῖα τῆς ΕΣΥΕ γιὰ τὴ μετανάστευση (μόνιμη) Ἑλλήνων έργατων στὴ Γερμανία κατασκευάστηκε σωρευτικὴ χρονολογικὴ σειρὰ μεταναστεύσεως ἀπὸ τὸ 1955 μέχρι τὸ 1967.

Ἀπὸ τὴ σωρευτικὴ αὐτὴ χρονολογικὴ σειρὰ ἀφαιρέθηκε σὲ ἀντιστοιχία χρόνου πρὸς χρόνο, ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων έργατων ποὺ ἐργάζονται στὴ Γερμανία (τὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν Ἑλλήνων έργατων πάρθηκαν ἀπὸ τὴν ἔρευνα τοῦ ΟΓΕΓ, σελ. 22).

Ἐπειδὴ ὁμοῦ τὰ στοιχεῖα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν Ἑλλήνων έργατων στὴ Γερμανία ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ 1962 (κατὰ τὴν ἔρευνα τοῦ ΟΓΕΓ), προέκυψε μιὰ διαφορὰ 40.000 περίπου παλιννοστούντων έργατων γιὰ τὸ 1962. Ἡ παλιννόστηση αὐτῆ τῶν 40.000 έργατων κρίθηκε ὅτι δὲν πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς παλιννόστηση τοῦ χρόνου 1962, ἀλλὰ μᾶλλον, ὅτι θὰ πρέπει νὰ γίνῃ κατανομὴ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτοῦ στὰ προηγούμενα χρόνια, δηλαδὴ 1956 μέχρι 1962 (Ἡ παλιννόστηση γιὰ τὸν πρῶτο χρόνο, δηλαδὴ 1955, θεωρήθηκε ἴση μὲ τὸ μηδέν). Ἡ κατανομὴ τῶν 40.000 παλιννοστούντων έργατων ἔγινε μὲ βάση τὴ χρονολογικὴ σειρὰ τῆς σωρευτικῆς μεταναστεύσεως καὶ τοῦτο γιατί θεωρήθηκε ὅτι ἡ παλιννόστηση γιὰ τὰ χρόνια 1956 μέχρι καὶ 1962 συσχετίζεται μὲ τὴ μετανάστευση τῶν Ἑλλήνων έργατων πρὸς τὴ Γερμανία.

Μὲ βάση τὸ συλλογισμὸ αὐτὸ, παρόλο ὅτι δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα, ὑπολογίστηκαν οἱ συντελεστὲς σταθμίσεως γιὰ τὴ χρονολογικὴ σειρὰ τῆς σωρευτικῆς μεταναστεύσεως γιὰ τὰ χρόνια 1955 μέχρι καὶ τὸ 1962.

Οἱ συντελεστὲς αὐτοὶ χρησιμοποιήθηκαν μετὰ γιὰ νὰ κατανεμηθοῦν οἱ 40.000 παλιννοστούντες τὰ χρόνια 1956 μέχρι καὶ τὸ 1962 (Βλ. Πίνακα 1Π) .

Οἱ χρονολογικὲς σειρὲς SKM, SKQ καὶ STOCK ποὺ κατασκευάστηκαν, ἐπαληθεύονται ἀπὸ τὸ συμπέρασμα ποὺ κατέληξε ἡ ἔρευνα τοῦ ΟΓΕΓ ἀναφορικὰ μὲ τὸ ὕψος τῶν καταθέσεων τῶν ξένων έργατων στὴ Γερμανία τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1972. Τὸ ποσοδὸ αὐτὸ ὑπολογίστηκε στὴν ἔρευνα αὐτὴ σὲ 4.3 δισεκατομμύρια

DM. Φυσικά, ή έρευνα αυτή υπολογίζει το ύψος των καταθέσεων για το σύνολο των ξένων εργατών στη Γερμανία, αλλά όμως από στοιχεία που δίνονται στην ίδια έρευνα είναι δυνατό να υπολογιστεί το ποσό που αντιστοιχεί στους Έλληνες εργάτες.

Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι στους 100 εργάτες - άτομα οί 64 Έλληνες εργάτες - άτομα έχουν αποταμιεύσεις σε γερμανικές εμπορικές τράπεζες με μέσο επίπεδο ίσο με $7.911/148 = 5.345$ DM.

Με βάση τα στοιχεία αυτά μπορεί να υπολογιστεί ότι το συνολικό ύψος των καταθέσεων των 268.000 Ελλήνων εργατών μέχρι τον Απρίλιο του 1972 είναι ίσο με :

$$268.000 \times .64 \times 5.345 \text{ D.M.} = 916.775.000 \text{ DM.} *$$

Το επίπεδο αυτό των 916 εκατομμυρίων D.M. υπολείπεται κατά 100 εκατομμύρια D.M. από το επίπεδο της χρονολογικής σειράς STOCK. Η μεταβλητή STOCK τον Απρίλιο του 1972 έχει τιμή 1.012 εκατομμύρια D.M.

Η διαφορά αυτή δεν πρέπει να θεωρηθεί σημαντική και για τον πρόσθετο λόγο ότι στην κατασκευή της χρονολογικής σειράς έγινε ή υπόθεση ότι οί Έλληνες εργάτες εξομοιούνται με τους Γερμανούς συναδέλφους τους σχετικά με το ύψος των άμοιβών για όλη τη διάρκεια της παραμονής τους στη Γερμανία.

Είναι όμως γεγονός ότι οί Έλληνες εργάτες τα πρώτα χρόνια της παραμονής τους στη Γερμανία δεν απολαμβάνουν τους ίδιους μισθούς με τους Γερμανούς συναδέλφους τους είτε γιατί χρησιμοποιούνται σε βοηθητικές εργασίες είτε γιατί απασχολούνται σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας άλλους από αυτούς της βιομηχανίας.

Οί χρονολογικές σειρές SKM, SKQ και STOCK που κατασκευάστηκαν δίνονται αντίστοιχα στους παρακάτω Πίνακες 2Π, 3Π και 4Π.

Όσο αφορά τη μεταβλητή PALM ή κατασκευή της έγινε ως εξής :

Ο αριθμός των Ελλήνων εργατών που παλιννοστούν από τη Γερμανία (PALM) πολλαπλασιάστηκε με το μέσο επίπεδο των αποταμιεύσεων που κάθε εργάτης που παλιννοστεύει αποσύρει από γερμανικές εμπορικές τράπεζες.

* —Ο αριθμός των Ελλήνων εργατών τον Απρίλιο του 1972, που είναι 268.000, πάρθηκε από τον ΟΓΕΓ.

—Ο αριθμός 64 δίνεται στη σελίδα 25 της έρευνας του ΟΓΕΓ.

—Ο αριθμός 5.345 D.M. είναι αποτέλεσμα υπολογισμών που έγιναν για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης (Βλέπε παραπάνω, Παράρτημα I, αριθ. 2).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1Π

Κατασκευή χρονολογικής σειράς παλιννοστήσεως για τὰ χρόνια 1956-1962

	<u>M</u>	<u>MC</u>	<u>NGR</u>	<u>ΠC</u>	<u>Π</u>
	(1)	(2)	(3)	(4)=	(5)
1955	672	672		(2)−(3)	
1956	1.312	1.991			364
1957	1.455	3.446			630
1958	1.975	5.421			991
1959	2.543	7.964			1.461
1960	21.532	29.496			5.405
1961	31.107	60.603			11.105
1962	49.532	110.135	70.000	40.135	20.179
1963	64.662	174.797	106.000	68.797	28.662
1964	73.343	248.140	143.000	105.140	36.343
1965	80.569	328.709	179.000	149.709	44.569
1966	45.494	374.203	191.000	183.203	33.494
1967	9.730	393.933	150.000	233.933	50.730

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

M : Μετανάστευση

MC : Σωρευτική Μετανάστευση

NGR : Άριθμός Έλλήνων Έργατων στη Γερμανία

ΠC : Σωρευτική Παλιννόστηση

Π : Παλιννόστηση

ΠΙΝΑΚΑΣ 2Π

Μεταβλητή αποθέματος των καταθέσεων των Έλλήνων εργατών στη Γερμανία σε Γερμανικές
έμπορικές Τράπεζες (σε χιλιάδες DM).

1956	515,4	1972.1	1.908.271,8
1957	2.178,2	2	1.952.098,2
1958	5.633,0	3	2.005.316,0
1959	11.935,6	4	2.024.479,3
1960	55.013,2	1973.1	2.040.778,0
1961	123.897,6	2	2.055.662,1
1962	246.052,6	3	2.092.800,9
1963	416.891,8	4	2.102.851,0
1964	626.347,2	1974.1	2.108.508,5
1965	879.822,7	2	2.120.700,6
1966	1.033.357,4	3	2.153.463,3
1967	1.067.531,1	4	2.159.452,4
1968	1.141.417,9	1975.1	2.165.992,8
1969	1.381.100,4	2	2.176.828,9
1970	1.675.228,9	3	2.205.315,2
1971.1	1.721.918,8	4	2.213.867,2
2	1.773.183,9	1976.1	2.221.267,6
3	1.844.338,3		
4	1.877.778,6		

ΠΙΝΑΚΑΣ 3Π

Μεταβλητή αποθέματος των αναλήψεων από Γερμανικές Έμπορικές Τράπεζες των Έλλήνων
εργατών που παλιννοστούν από τη Γερμανία (σε χιλιάδες DM)

1956	276,3	1972.1	896.753,9
1957	802,5	2	914.842,9
1958	2.246,0	3	941.304,1
1959	4.497,7	4	951.885,5
1960	15.311,1	1973.1	964.945,5
1961	39.902,4	2	982.996,5

ΠΙΝΑΚΑΣ 3Π (Συνέχεια)

1962	89.665,5	3	1.005.068,5
1963	165.393,5	4	1.022.371,1
1964	269.183,1	1974.1	1.039.349,8
1965	409.400,1	2	1.061.339,2
1966	522.436,8	3	1.099.423,2
1967	700.610,7	4	1.127.351,5
1968	733.042,5	1975.1	1.153.060,2
1969	769.703,1	2	1.197.993,7
1970	821.752,8	3	1.270.202,0
1971.1	830.400,2	4	1.308.947,6
2	846.203,0	1976.1	1.336.615,8
3	867.574,4		
4	881.547,4		

ΠΙΝΑΚΑΣ 4Π

Μεταβλητή αποθέματος τής διαφοράς των καταθέσεων και αναλήψεων από Γερμανικές Έμπο-
ρικές Τράπεζες των Έλλήνων εργατών στη Γερμανία (σε χιλιάδες DM)

1956	239,1	1972.1	1.011.534,2
1957	1.375,8	2	1.037.271,6
1958	3.387,1	3	1.064.028,2
1959	7.438,0	4	1.068.421,6
1960	39.702,2	1973.1	1.071.660,3
1961	83.995,3	2	1.068.493,4
1962	156.401,4	3	1.083.560,8
1963	251.514,6	4	1.076.307,3
1964	357.180,4	1974.1	1.064.986,5
1965	470.438,8	2	1.055.189,3
1966	510.936,8	3	1.049.868,3
1967	366.936,6	4	1.027.929,2
1968	408.391,6	1975.1	1.008.761,0
1969	611.413,6	2	974.663,5
1970	853.492,4	3	930.941,7
1971.1	891.534,9	4	900.748,2
2	926.997,2	1976.1	880.480,4
3	976.780,1		
4	996.247,5		

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Κατασκευή χρονολογικής σειράς

— YDC

Ἡ χρησιμοποίηση τοῦ GNP τῆς Γερμανίας ὡς Proxy τοῦ εἰσοδήματος τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν στὴ Γερμανία θεωρήθηκε ὄχι ἀντιπροσωπευτικὴ μεταβλητὴ τοῦ εἰσοδήματός τους. Γιὰ τοῦτο κατασκευάστηκε ἡ παρακάτω χρονολογικὴ σειρά καὶ ἡ κατασκευὴ τῆς μεθοδεύτηκε ὡς ἑξῆς:

Π ρ ῶ τ ο

Βρέθηκε ἡ ποσοστιαία σχέση μεταξύ τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν καὶ τοῦ συνολικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς Γερμανίας.

Δ ε ὑ τ ε ρ ο

Μὲ βάση τὴν ποσοστιαία αὐτὴ σχέση ὑπολογίστηκε τὸ ποσοστὸ τοῦ GNP τῆς Γερμανίας ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν στὴν παραγωγικὴ διαδικασία τῆς δημιουργίας τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος (GNP) τῆς Γερμανίας.

Τ ρ ί τ ο

Τὸ ποσοστὸ αὐτοῦ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ διαιρέθηκε μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν ποὺ ἐργάζονται στὴ Γερμανία. Ἐτσι προέκυψε μιὰ χρονολογικὴ σειρά τοῦ κατὰ κεφαλὴ εἰσοδήματος τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν, ἡ ὁποία χρησιμοποιήθηκε ὡς εἰσοδηματικὴ μεταβλητὴ. Ἡ χρησιμοποίηση τοῦ κατὰ κεφαλὴ εἰσοδήματος ἀντὶ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν κρίθηκε σκόπιμη γιὰτὶ ἡ πτωτικὴ τάση ποὺ παρατηρεῖται (βλέπε πίνακα 5Π στήλη 3) ὀφείλεται στὴ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν καὶ ὄχι στὴν πτωτικὴ τάση τοῦ GNP τῆς Γερμανίας. Δηλαδή, οἱ παράγοντες ποὺ συντελοῦν στὴν πτωτικὴ αὐτὴ τάση εἶναι «τεχνικοί», δηλαδή μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5Π

	GNPGE (1)	NGR % (2)	GNPGE/NGR% =K() (3) =(1)×(2)	K/NGR (4)
1971.1	734,0	1.1096	8.14	32.444
2	755,2	1.1314	8.54	33.367
3	775,6	1.1617	9.01	34.347
4	782,8	1.1887	9.31	34.762
1972.1	810,8	1.1817	9.58	36.238
2	818,0	1.1891	9.73	36.495
3	840,8	1.2029	10.11	37.437
4	865,2	1.1972	10.35	38.404
1973.1	905,2	1.1902	10.77	40.090
2	921,2	1.1508	10.60	40.985
3	931,6	1.1054	10.30	41.283
4	949,6	1.0785	10.24	42.159
1974.1	962,8	1.0534	10.14	42.913
2	980,0	1.0537	10.32	44.016
3	998,8	1.0362	10.35	45.236
4	1.006,0	1.0008	10.07	46.068
1975.1	1.000,0	.9723	9.72	46.193
2	1.018,4	.9486	9.66	47.472
3	1.038,0	.9182	9.53	48.677
4	1.068,0	.8760	9.36	50.230
1976.1	1.094,0	.8687	9.60	51.483

GNPGE : Άκαθάριστο Έθνικό Εισόδημα Γερμανίας (σε χιλ. D.M.).

NGR % : Ποσοστό Έλλήνων εργατών στη Γερμανία σε σχέση με το σύνολο του εργατικού δυναμικού της Γερμανίας.

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α Ι Ι Ι

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΕΙΡΕΣ

Παρακάτω δίνονται όλες οι χρονολογικές σειρές που χρησιμοποιήθηκαν στην οικονομετρική διερεύνηση.

Για εύκολία, χρησιμοποιούνται συντμήσεις για τις εξής πηγές :

ΕΤΕ : Έθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Άδημοσίευτα στοιχεία).

- TE : Μηνιαίο στατιστικό δελτίο τής Τραπέζης τής Ελλάδος.
- ΕΣΥΕ : Μηνιαίο στατιστικό δελτίο τής Έθνικης Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τής Ελλάδος
- ΤΓ : Μηνιαίο στατιστικό δελτίο τής Τραπέζης τής Γερμανίας
- ΟΓΕΓ : Ὅμοσπονδιακὸ Γραφεῖο Ἐργασίας τής Γερμανίας
- ΔΝΤ : Financial Statistics, Διεθνὲς Νομισματικὸ Ταμεῖο
- KSGTI : Εἰσροή - Καταθέσεις προθεσμίας σὲ συνάλλαγμα Ἑλλήνων Ἐργατῶν Γερμανίας, μηνιαῖα στοιχεῖα, σὲ χιλ. DM. Πηγή : ΕΤΕ.
- KSGTO : Ἐκροή - Καταθέσεις προθεσμίας σὲ συνάλλαγμα Ἑλλήνων Ἐργατῶν Γερμανίας, μηνιαῖα στοιχεῖα, σὲ χιλ. DM. Πηγή : ΕΤΕ
- KSGSI : Εἰσροή - Καταθέσεις ὄψεως σὲ συνάλλαγμα Ἑλλήνων Ἐργατῶν Γερμανίας, μηνιαῖα στοιχεῖα, σὲ χιλ. DM. Πηγή : ΕΤΕ
- KSGSO : Ἐκροή - Καταθέσεις ὄψεως σὲ συνάλλαγμα Ἑλλήνων Ἐργατῶν Γερμανίας, μηνιαῖα στοιχεῖα, σὲ χιλ. DM. Πηγή : ΕΤΕ
- INGR : Προθεσμιακὰ ἐπιτόκια (12 - 14 μηνῶν) καταθέσεων σὲ συνάλλαγμα Ἑλλήνων ναυτικῶν καὶ ἔργατῶν ἐξωτερικοῦ, σὲ ἐμπορικὲς τράπεζες, ἐτήσια ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Πηγή : ΤΕ, Πίνακας 18α, Φεβρουάριος 1977
- INGE : Προθεσμιακὰ ἐπιτόκια (12 μηνῶν) καταθέσεων σὲ ἐμπορικὲς τράπεζες τής Γερμανίας, ἐτήσια ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Πηγή : ΤΤ.
- SKM : Μεταβλητὴ ἀποθέματος τῶν καταθέσεων τῶν Ἑλλήνων ἔργατῶν τής Γερμανίας σὲ ἐμπορικὲς τράπεζες τής Γερμανίας, τριμηνιαῖα στοιχεῖα, σὲ διασεκατομύρια D.M. Πηγή : Κατασκευάστηκε (Βλέπε Παράρτημα I)
- SKQ : Μεταβλητὴ ἀποθέματος τῶν ἀναλήψεων ἀπὸ ἐμπορικὲς τράπεζες τής Γερμανίας τῶν Ἑλλήνων ἔργατῶν ποὺ παλιννοστοῦν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ Γερμανία, τριμηνιαῖα στοιχεῖα, σὲ δισεκατομύρια D.M. Πηγή : κατασκευάστηκε (Βλέπε Παράρτημα I)
- STOCK : Μεταβλητὴ ἀποθέματος τής διαφορᾶς τῶν καταθέσεων σὲ καὶ ἀναλήψεων ἀπὸ Γερμανικὲς ἐμπορικὲς τράπεζες τῶν Ἑλλήνων ἔργατῶν τής Γερμανίας καὶ τῶν Ἑλλήνων ἔργατῶν ποὺ παλιννοστοῦν ἀπὸ τὴ Γερμανία, τριμηνιαῖα στοιχεῖα, σὲ δισεκατομύρια D.M. Πηγή : κατασκευάστηκε (Βλέπε Παράρτημα I)
- YDC : Εἰσόδημα Ἑλλήνων ἔργατῶν στὴ Γερμανία, τριμηνιαῖα στοιχεῖα, σὲ χιλ. D.M. Πηγή : Κατασκευάστηκε (Βλέπε Παράρτημα II)

- Q : Ἀριθμὸς Ἑλλήνων ἐργατῶν ποὺ παλιννοστοῦν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ Γερμανία, τριμηνιαῖα στοιχεῖα σὲ χιλιάδες. Πηγή : ΕΣΥΕ
- PALM : Μεταβλητὴ ροῆς τῶν ἀναλήψεων ἀπὸ Γερμανικὲς ἐμπορικὲς τράπεζες τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν ποὺ παλιννοστοῦν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴ Γερμανία, τριμηνιαῖα στοιχεῖα, σὲ ἑκατομμύρια D.M. Πηγή : κατασκευάστηκε (Βλέπε Παράρτημα Ι)

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Deutsche Bundesbank : "Foreign employees in Germany: Their transfers to their home countries and their savings in the Federal Republic" Monthly Report, April 1974, pp. 21 - 27.
- Golfeld, S. M. : "The Demand for Money", *Brookings Papers on Economic Activity*, No. 3, 1973, pp. 577 - 638.
- Koutsoyiannis, A. : "Theory of Econometrics", MacMillan, London, 1973.
- Kuh, E. and R. L. Schmalensee : *An Introduction to Applied Macroeconomics*, North-Holland, Amsterdam, 1972.
- Modigliani, F. : "*The Dynamics of Portfolio Adjustment and the Flow of Savings Through Financial Intermediaries*, in *Studies in Business, Technology and Economics*, ed. by E. M. Gramlich and D. M. Jaffee, Lexington Books, Lexington, Mass, 1972.
- OECD, Economic Surveys—Germany, Διάφορες ἐκδόσεις.